

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กยากจนในเขตพื้นที่ เทศบาลตำบลบางเสาธง
จังหวัดสมุทรปราการ : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดมงคลนิมิตร (มงคลพิทยาคาร) *
Educational Inequality among Poor Children in Bang Sao Thong Municipality,
Samut Prakan Province : A Case Study of
Watmongkolnimit (Mongkolpittayakarn) School

ตรัยวรรณ อิมใจ **

Traiwat Imjai

6714830048@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กยากจนในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง 2) ศึกษาบทบาทของโรงเรียนในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และ 3) เสนอแนวทางและมาตรการเชิงนโยบายที่เหมาะสมในการลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ ดำเนินการวิจัยในรูปแบบเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวัดมงคลนิมิตร (มงคลพิทยาคาร) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 11 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้ปฏิบัติงาน และนักเรียนกลุ่มยากจน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่เมืองอุตสาหกรรมมีลักษณะเป็นความยากจนซ้อนทับ ที่มีใช้เพียงปัญหาด้านรายได้ แต่ประกอบด้วยปัญหากับटकค่าใช้จ่ายแฝง และปัญหาความยากจนทางเวลา ผู้ปกครองที่เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งต้องทำงานล่วงเวลาหรือเข้ากะ ส่งผลให้นักเรียนขาดการดูแลและขาดปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว นอกจากนี้ยังพบความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลที่ส่งผลต่อโอกาสในการสืบค้นข้อมูล ด้านบทบาทของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนทำหน้าที่เป็นระบบสนับสนุนทางสังคม ที่สำคัญ โดยมีการบริหารจัดการแบบยืดหยุ่นเพื่อประคับประคองนักเรียนยากจน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการวิจัย คือ เทศบาลตำบลบางเสาธงควรจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือฉุกเฉินเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลาง เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อให้การช่วยเหลือตรงกลุ่มเป้าหมายและลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา; เด็กยากจน; เทศบาลตำบลบางเสาธง

Keywords: Educational Inequality; Poor Children; Bang Sao Thong Municipality

* บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่องความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กยากจนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

** นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทนำ

การศึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการสร้างความเสมอภาคทางสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของเด็กทุกคนในการได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เพื่อเป็นหลักประกันพื้นฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) อย่างไรก็ตาม เมื่อหันกลับมามองความเป็นจริงในทางปฏิบัติ สังคมไทยยังคงเผชิญกับวิกฤต "ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา" อย่างรุนแรง โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างเด็กในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกับครอบครัวที่มีฐานะมั่นคง ข้อมูลเชิงประจักษ์จากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ชี้ให้เห็นว่า เด็กในกลุ่มยากจนพิเศษมีความเสี่ยงสูงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษา สาเหตุสำคัญไม่ได้เกิดจากค่าเล่าเรียนโดยตรง แต่เกิดจากภาระค่าใช้จ่ายแฝง เช่น ค่าพาหนะในการเดินทาง และค่าครองชีพรายวัน รวมถึงสภาวะความยากจนเรื้อรังที่บั่นทอนโอกาสในการเรียนรู้ (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2563)

จังหวัดสมุทรปราการ จัดเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศและเป็นส่วนหนึ่งของปริมณฑลที่มีการขยายตัวของความเป็นเมืองสูงมาก แม้จังหวัดจะมีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ในระดับสูง แต่ภายใต้ตัวเลขความมั่งคั่งนั้นก็กลับซ่อนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ไว้อย่างมหาศาล โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ เทศบาลตำบลบางเสาธง ซึ่งเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของนิคมอุตสาหกรรม สภาพสังคมที่นี้เต็มไปด้วยความเปราะบางจากการเคลื่อนย้ายของประชากรแฝงและการอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กยากจนในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง มีความซับซ้อนมากกว่าเพียงแค่เรื่องขาดแคลนทุนทรัพย์จากการศึกษา บริบทสังคมเมืองอุตสาหกรรม พบว่าเด็กกลุ่มนี้มักเผชิญกับความเปราะบางทางครอบครัว ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมหรือรับจ้างทั่วไปที่มีรายได้ไม่แน่นอนและต้องทำงานแข่งกับเวลา ส่งผลให้เกิดภาวะความยากจนทางเวลา ทำให้ขาดเวลาในการดูแลเอาใจใส่บุตรหลาน ขาดความพร้อมในการสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ สถานการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความยากจนข้ามรุ่น ซึ่งชี้ว่าโอกาสในการเลื่อนสถานะทางสังคมของเด็กจะถูกจำกัดด้วยสภาพแวดล้อมตั้งแต่กำเนิด หากไม่มีการช่วยเหลือที่ตรงจุด วงจรความยากจนก็จะถูกส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลาน (สมพงษ์ จิตระดับ และคณะ, 2562)

นอกจากนี้ บทบาทของสถานศึกษาในพื้นที่ก็ยังเผชิญกับความท้าทายในการจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียน โรงเรียนต้องแบกรับภาระในการดูแลระบบช่วยเหลือนักเรียน การคัดกรองความยากจน และการอุดหนุนช่องว่างทางการเรียนรู้ หากไม่มีมาตรการที่ชัดเจน เด็กกลุ่มนี้จะกลายเป็นกลุ่มเสี่ยงที่หลุดออกจากระบบการศึกษากลางคัน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำในพื้นที่เฉพาะนี้ เพื่อถอดบทเรียนและสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายที่เปรียบเสมือนการตัดเสื้อให้พอดีตัว หรือมาตรการที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของเมืองอุตสาหกรรม เพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางการศึกษาที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมจริง เพื่อทำความเข้าใจบริบททางสังคมและเงื่อนไขชีวิตที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา พื้นที่ศึกษาคือ โรงเรียนวัดมงคลนิมิตร (มงคลพิทยาคาร) ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่เป็นตัวแทนของบริบทเมืองอุตสาหกรรมที่มีนักเรียนกลุ่มเปราะบางศึกษาอยู่จำนวนมาก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมทุกมิติ จำนวนรวม 11 คน ประกอบด้วย

กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน เพื่อให้ข้อมูลด้านนโยบาย วิสัยทัศน์ และการจัดสรรทรัพยากร คัดเลือกจากการเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และบริหารจัดการงบประมาณของสถานศึกษา เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ นโยบายการลดความเหลื่อมล้ำ และการบริหารจัดการทรัพยากร

กลุ่มผู้ปฏิบัติงานและครูผู้สอน จำนวน 3 คน ประกอบด้วย หัวหน้างานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน/ครูแนะแนว และครูประจำชั้นที่มีนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในความดูแล เพื่อสะท้อนปัญหาหน้างานและกระบวนการคัดกรองนักเรียนยากจน คัดเลือกจากการเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านหน้า ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการคัดกรองนักเรียนยากจน การลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน และการติดตามช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาหน้างานและกระบวนการดูแลช่วยเหลือ

กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ จำนวน 7 คน คือ ตัวแทนนักเรียนยากจนที่ผ่านเกณฑ์การคัดกรองความยากจน และมาจากครอบครัวที่มีรายได้ไม่แน่นอน เพื่อสะท้อนสภาพชีวิตจริงและอุปสรรคทางการศึกษาคัดเลือกจาก

1. เป็นนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์การคัดกรองความยากจน (นักเรียนยากจนหรือยากจนพิเศษ) ตามเกณฑ์ของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) หรือเกณฑ์ของสถานศึกษา
2. เป็นครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับจ้าง รายได้ไม่แน่นอน หรือได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจในเขตเมืองอุตสาหกรรม
3. มีความยินดีและเต็มใจที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและอุปสรรคทางการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญ โดยใช้เครื่องมือประกอบการเก็บข้อมูล 3 ประเภท ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง: สร้างขึ้นโดยมีข้อคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ครอบคลุมประเด็นสภาพปัญหา บทบาทของโรงเรียน และความต้องการความช่วยเหลือ
2. แบบสังเกตการณ์: ใช้สำหรับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เน้นการสังเกตสภาพกายภาพของโรงเรียน สภาพที่อยู่อาศัยของนักเรียน เช่น หอพัก ชุมชนแออัด และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน

3. แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร: ใช้รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแผนปฏิบัติการโรงเรียน รายงานระบบ CCT และข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา (DMC) เพื่อนำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ผลการสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอนทางวิชาการ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร: ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและร่างข้อคำถาม

2. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา: นำร่างเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (ดังปรากฏในตารางวิเคราะห์ความสอดคล้อง ตารางที่ 3-1) และปรับปรุงแก้ไขภาษาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3. การตรวจสอบสามเส้า: ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลจริง ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบกับข้อมูลจากการสังเกตและเอกสารหลักฐานเพื่อยืนยันความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงปีการศึกษา 2568 โดยผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการจดบันทึกภาคสนามและการบันทึกเสียงเมื่อได้รับอนุญาต และเก็บข้อมูลสภาพแวดล้อมผ่านการสังเกตการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนก จัดหมวดหมู่ ตีความ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เป็นข้อสรุปที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กยากจนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 11 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียนกลุ่มเปราะบาง เพื่อสะท้อนภาพปัญหาและบทบาทของสถานศึกษา โดยสามารถสรุปผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ลักษณะความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในบริบทเทศบาลตำบลบางเสาธง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำในพื้นที่เทศบาลตำบลบางเสาธง กรณีศึกษาโรงเรียนวัดมงคลนิมิตร (มงคลพิทยาการ) มีลักษณะเฉพาะตัวที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบเมืองอุตสาหกรรม โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความขาดแคลนด้านรายได้ แต่ยังขยายตัวไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางโอกาสและเวลา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

1) ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและโอกาสในการเข้าถึงข้อมูล ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ ความแตกต่างด้านความพร้อมของอุปกรณ์สื่อสารได้กลายเป็นตัวแบ่งแยกคุณภาพการศึกษาอย่างชัดเจน จากการสัมภาษณ์พบว่า นักเรียนที่มีความพร้อมสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้รวดเร็ว

กว่า ในขณะที่นักเรียนยากจนต้องพึ่งพาวิธีการดั้งเดิม ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการแข่งขันทางวิชาการ โดยผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้สะท้อนทัศนคติในประเด็นนี้ไว้ว่า

"เด็กที่ครอบครัวยุคใหม่มีความพร้อมจะมีสมาร์ตโฟนสืบค้นข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว งานที่ออกมาจึงมีลักษณะเป็นวิชาการและทันสมัย ต่างจากเด็กกลุ่มยากจนที่ต้องใช้การอ่านและกลั่นกรองจากหนังสือเพียงอย่างเดียว แม้เนื้อหาจะสะท้อนตัวตนได้ดี แต่ในมิติการแข่งขันด้านความเร็ว เด็กกลุ่มนี้ถือว่าเสียเปรียบเชิงโครงสร้างอย่างยิ่ง" (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2568)

ข้อมูลดังกล่าวยังสอดคล้องกับกรณีศึกษาของนักเรียนที่มีผลการเรียนดีเยี่ยม แต่กลับถูกจำกัดศักยภาพด้วยความไม่พร้อมของเครื่องมือ โดยผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งมีเกรดเฉลี่ยสูงถึง 3.97 ได้ให้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นว่า แม้เด็กจะมีศักยภาพสูงเพียงใด แต่การขาดแคลนโอกาสที่เท่าเทียมก็ยังเป็นอุปสรรคสำคัญ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, 2568)

2) วิกฤตความยากจนทางเวลา ประเด็นที่น่าสนใจและเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่เมืองอุตสาหกรรมคือ ความยากจนทางเวลา ซึ่งเกิดจากการที่ผู้ปกครองต้องทำงานในระบบกะ หรือทำล่วงเวลา เพื่อหารายได้ให้เพียงพอต่อค่าครองชีพ ส่งผลให้ภาระงานบ้านและการดูแลสมาชิกในครอบครัวตกเป็นของเด็กนักเรียน ทำให้เวลาที่ควรจะใช้ในการทบทวนบทเรียนหายไป

"เด็กต้องมาโรงเรียนสายเกือบทุกวัน เพราะต้องไปช่วยที่บ้านขายของบริเวณหน้าโรงงานก่อนมาเรียน" (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568)

นอกจากปัญหาระหว่างการเดินทางแล้ว สภาพเศรษฐกิจยังบีบบังคับให้นักเรียนต้องรับบทบาทหัวหน้าครอบครัวจำเป็น ในขณะที่ยังเป็นเพียงเยาวชน ดังกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากการย้ายถิ่นฐานตามผู้ปกครองมาทำงานในโรงงานโลจิสติกส์ว่า

"ความเปราะบางของรายได้ทำให้ต้องแบกรับภาระงานบ้านและการดูแลน้องแทนพ่อแม่ที่ต้องทำงานล่วงเวลา หรือเข้ากะ" (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, 2568)

ความห่างเหินในครอบครัวอันเนื่องมาจากภาระงานยังส่งผลกระทบต่อทางจิตใจและขาดแรงสนับสนุนจากทางบ้าน ดังกรณีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มารดาต้องทำงานกะกลางคืน ทำให้แทบไม่มีโอกาสได้พบหน้ากัน หน้าที่ในการดูแลจัดเตรียมอาหารและการรับส่งโรงเรียนจึงตกเป็นของบิดาวัย 60 ปีเพียงลำพัง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, 2568)

2. บทบาทของโรงเรียนและการจัดการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

ท่ามกลางข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง โรงเรียนวัดมงคลนิมิตร (มงคลพิทยาคาร) ได้ปรับบทบาทจากการเป็นสถานศึกษาเพียงอย่างเดียว มาเป็นกลไกในการสนับสนุนและบรรเทาความเดือดร้อนของนักเรียนกลุ่มเปราะบาง ผ่านการบริหารจัดการทรัพยากรและการช่วยเหลือที่ยืดหยุ่น

1) การสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานเพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน โรงเรียนได้ดำเนินนโยบายเชิงรุกในการลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง โดยการจัดหาอุปกรณ์การเรียนที่จำเป็นให้แก่เด็กทุกคนอย่างเท่าเทียม ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถดำรงอยู่ในระบบการศึกษาต่อไปได้

"โรงเรียนมีการแจกอุปกรณ์การเรียน เช่น ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด สีไม้ และสมุดฟรีจำนวน 8 เล่มในทุกเทอม รวมถึงสวัสดิการอาหารกลางวันจัดเตรียมให้เพียงพอและมีรสชาติที่ดี ซึ่งถือเป็นปัจจัย

หลักที่ช่วยประคับประคองให้นักเรียนชั้นประถมที่มีความขัดสนสามารถมาเรียนได้อย่างต่อเนื่อง" (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, 2568)

ข้อมูลนี้สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลอีกสองท่านที่ยืนยันว่า โรงเรียนได้จัดเตรียมอุปกรณ์พื้นฐานไว้อย่างครบถ้วน ช่วยลดความกังวลเรื่องความพร้อมในการเรียน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 และ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, 2568)

2) การบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากรอย่างยืดหยุ่น นอกจากการสนับสนุนด้านวัตถุแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษายังให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม เพื่อลดความรู้สึกแตกต่างทางฐานะ โดยมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดหาอุปกรณ์กีฬาและสันทนาการให้เพียงพอสำหรับเด็กทุกคน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568)

ในด้านการจัดการเรียนการสอน เมื่อเผชิญกับข้อจำกัดด้านสถานที่ โรงเรียนได้ใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบยืดหยุ่น โดยการใช้พื้นที่สนามหรือพื้นที่เปิดโล่งในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินต่อไปได้และนักเรียนไม่เสียโอกาส ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่า

"ทางโรงเรียนพยายามจัดการเรียนการสอนแบบยืดหยุ่น โดยใช้พื้นที่สนามหรือพื้นที่เปิดโล่งในการทำกิจกรรม เพื่อให้การเรียนรู้อย่างคงดำเนินต่อไปได้แม้ภายใต้ข้อจำกัดทางกายภาพ" (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, 2568)

3. เสนอแนะแนวทางและมาตรการเชิงนโยบาย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และนักเรียน ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในบริบทพื้นที่บางเสาชาง โดยจำแนกประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงระบบจากกลุ่มผู้บริหารและคณะครู กลุ่มครูในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านหน้า ได้สะท้อนปัญหาและข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้างที่สำคัญ 3 ประเด็น คือ

การปรับปรุงเกณฑ์คัดกรองนักเรียนยากจน โดยผู้ให้ข้อมูลกลุ่มครูชำนาญการ เสนอให้ภาครัฐปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินรายได้ในระบบคัดกรองนักเรียนยากจน ให้สอดคล้องกับค่าครองชีพจริงในเขตเมืองอุตสาหกรรม และควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจและกล้าให้ข้อมูลตามจริงโดยไม่ต้องอาย เพื่อรักษาสิทธิประโยชน์สูงสุดของเด็ก (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 และ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568)

การบูรณาการความร่วมมือเชิงรุกกับท้องถิ่น โดยผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้ปฏิบัติงาน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรมีหน่วยงานกลางหรือกลไกความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมระหว่าง เทศบาลตำบลบางเสาชางกับโรงเรียน โดยเฉพาะการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านร่วมกัน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายงบประมาณได้เห็นสภาพปัญหาความยากลำบากเชิงประจักษ์ มากกว่าการพิจารณาเพียงรูปถ่ายในรายงาน ซึ่งจะนำไปสู่การจัดสรรความช่วยเหลือที่ตรงจุด (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 และ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568)

สวัสดิการความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน คณะครูเสนอให้มีมาตรการสนับสนุนด้านความปลอดภัยสำหรับการเยี่ยมบ้านนักเรียนในเขตชุมชนแออัดหรือพื้นที่เสี่ยง โดยควรมีการประสานงานกับผู้นำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่เทศกิจเพื่อร่วมเดินทางไปด้วย เพื่อลดความเสี่ยงจากการเผชิญหน้ากับสิ่งอบายมุขหรือสภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 และ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568)

2) ข้อเสนอแนะจากกลุ่มนักเรียนผู้ได้รับผลกระทบ กลุ่มนักเรียนได้สะท้อนความต้องการเพื่อลดภาระทางเศรษฐกิจและอุปสรรคในการเรียนรู้ ดังนี้

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสถานที่เรียน โดยตัวแทนนักเรียนเสนอให้มีการสนับสนุนงบประมาณจัดสรรห้องเรียนให้เพียงพอ เพื่อแก้ปัญหาการต้องออกไปเรียนในที่แจ้งหรือสนามกีฬาเมื่อตารางเรียนชนกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาธิในการเรียน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, 2568)

การขยายงบประมาณสนับสนุนอุปกรณ์แผลง โดยตัวแทนนักเรียน สะท้อนปัญหาว่า เงินอุดหนุนค่าเครื่องแบบและชุดกิจกรรม เช่น ชุดพละ ชุดลูกเสือ ที่ได้รับไม่เพียงพอต่อราคาขายจริงตามท้องตลาด จึงเสนอให้ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณส่วนนี้ให้ครอบคลุมราคาจริง เพื่อลดภาระส่วนต่างที่ผู้ปกครองต้องจ่าย (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10 และ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, 2568)

การเข้าถึงเทคโนโลยีเพื่อความเท่าเทียม นักเรียนสะท้อนความต้องการด้านอุปกรณ์ดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงในโรงเรียนที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น เพื่อลดช่องว่างในการสืบค้นข้อมูลเมื่อเทียบกับเพื่อนที่มีความพร้อม (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, 2568)

การผลักดันนโยบายเรียนฟรีแบบเบ็ดเสร็จ ตัวแทนนักเรียนระดับประถมศึกษา เสนอให้มีการสนับสนุนแบบฟรีทุกอย่างอย่างแท้จริง ครอบคลุมทั้งอุปกรณ์การเรียนและเครื่องแบบทุกประเภท เพื่อลดความกังวลของพ่อแม่ในการหาเงินสำรองจ่าย และช่วยให้เด็กเรียนต่อได้อย่างราบรื่น (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, 2568)

3) ข้อเสนอแนะด้านสวัสดิการสังคม นอกเหนือจากประเด็นการเรียนการสอน ข้อมูลเชิงลึกยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของระบบสวัสดิการที่ช่วยประคับประคองครอบครัวเปราะบาง โดยมีข้อเสนอแนะให้คงไว้และขยายผลนโยบายที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายรายวันอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การสนับสนุนอาหารกลางวันอย่างต่อเนื่อง และความยืดหยุ่นในมาตรการผ่อนจ่ายค่าใช้จ่ายจำเป็นต่างๆ อาทิ ค่าประกันอุบัติเหตุ ซึ่งตัวแทนนักเรียน ระบุว่ามาตรการเหล่านี้ช่วยให้ครอบครัวที่ประสบวิกฤตการเงินยังสามารถส่งลูกเรียนต่อได้โดยไม่สะดุด (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, 2568)

อภิปรายผลจากการศึกษา ผู้วิจัยสามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

1. กับดักความยากจนแฝงภายใต้นโยบายเรียนฟรี ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้ภาครัฐจะมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี แต่ในทางปฏิบัติ เด็กยากจนในเขตพื้นที่เมืองอุตสาหกรรมยังคงเผชิญกับอุปสรรคสำคัญคือภาระค่าใช้จ่ายแฝง เช่น ค่าเดินทาง ค่าเครื่องแต่งกายกิจกรรม และค่าใช้จ่ายด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นภาระที่เกินกำลังรายได้ครัวเรือน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทินลัคน์ บัวทอง (2561) ที่พบว่า ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรทางการศึกษา โดยเฉพาะทรัพยากรจากครอบครัว เป็นปัจจัยกำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สำคัญกว่าปัจจัยภายในโรงเรียน นอกจากนี้ สถานการณ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ริชท์ภักดิ์ ถิ่นแสนดี และภิญญา อนุพันธ์ (2564) ที่ระบุว่า วิกฤตเศรษฐกิจและโรคระบาดได้ขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนขาดแคลนทุนทรัพย์ สะท้อนให้เห็นว่านโยบายการจัดสรรงบประมาณแบบเหมารวม ไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนในแต่ละบริบทได้

2. บทบาทของครูในฐานะ "ผู้ปฏิบัติงานระดับด้านหน้า" ความสำเร็จในการประคับประคองนักเรียนกลุ่มเปราะบางให้อยู่ในระบบการศึกษา พบว่าขึ้นอยู่กับดุลยพินิจและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของครู เป็น

สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านเชิงรุก หรือการระดมทุนช่วยเหลือ ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการของ Michael Lipsky (อ้างถึงใน วรเดช จันทรศร, 2564) ที่อธิบายว่า ข้าราชการระดับปฏิบัติมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางความสำเร็จของนโยบายสาธารณะ ผ่านการใช้ ดุลยพินิจ ในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลวิทย์ เจียรจิตต์ และคณะ (2566) ที่ยืนยันว่า ครูคือกลไกหลักในการลดความเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่ เป็นระบบดูแลช่วยเหลือทางสังคมที่กลไกราชการส่วนกลางไม่สามารถเข้าถึงได้

3. โครงสร้างนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โครงสร้างการบริหารการศึกษาที่รวมศูนย์ อำนาจ ส่งผลให้นโยบายแก้ปัญหาความยากจนขาดความยืดหยุ่นและไม่ตอบสนองต่อสภาพความเป็นจริง ของเมืองอุตสาหกรรม ที่มีความผันผวนสูง ขัดแย้งกับแนวคิด เศรษฐศาสตร์สถาบัน ในงานวิจัย ของ ธร ปีติดี และคณะ (2565) ที่ชี้ว่า กระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษาของไทยมักขาดการมีส่วนร่วม จากระดับล่าง ทำให้มาตรการช่วยเหลือไม่ตรงจุด และสอดคล้องกับข้อเสนอของ กิตติพงษ์ เพียรพิทักษ์ (2567) ที่ประยุกต์ใช้ ทฤษฎีความโกลาหล โดยเสนอว่า ระบบการศึกษาที่มีความซับซ้อนจำเป็นต้องมีรูปแบบ การบริหารที่ยืดหยุ่นและกระจายอำนาจ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวรับมือกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ได้ อย่างเท่าทัน

4. การปรับตัวเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษา เมื่อวิเคราะห์สถานการณ์ของโรงเรียนวัดมงคลนิมิตรผ่าน กรอบ SWOT Analysis พบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

จุดแข็ง คือสถานศึกษามีทุนทางสังคม ที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะศักยภาพของบุคลากรที่มีความยืดหยุ่นสูง ในการ บริหารจัดการเพื่อช่วยเหลือผู้เรียน

โอกาส คือที่ตั้งในเขตอุตสาหกรรมเอื้อต่อการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน ในการระดมทรัพยากรเสริม

อุปสรรค คือปัจจัยคุกคามภายนอกที่สำคัญคือ สภาวะเศรษฐกิจครัวเรือนที่เปราะบางและกับดักค่าใช้จ่ายแฝง ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่ทำให้นักเรียนหลุดออกจากระบบ

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไม่สามารถพึ่งพาเพียงกลไก ภาครัฐ แต่ต้องอาศัยการปรับตัวของสถานศึกษาและการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อสร้างตา ข่ายรองรับทางสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กยากจนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบาง เสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การสนับสนุนงบประมาณอุดหนุนค่าใช้จ่ายแฝง เทศบาลตำบลบางเสาธงควรพิจารณาจัดสรร งบประมาณเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายส่วนเกินที่จำเป็นสำหรับการศึกษาของเด็กยากจน ซึ่งเป็นภาระหนักของ ผู้ปกครอง โดยเฉพาะ "ค่าพาหนะในการเดินทางไป-กลับโรงเรียน" และ "ค่าอินเทอร์เน็ตสำหรับการเรียนรู้" เพื่อลดอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษา

การพัฒนาาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการช่วยเหลือ ควรมีการบูรณาการและเชื่อมโยงข้อมูลนักเรียนยากจนระหว่างโรงเรียนกับเทศบาลตำบลบางเสาธง เพื่อให้มีฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและสามารถระบุตัวตักกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วนได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การปรับปรุงระบบการคัดกรองนักเรียนยากจน โรงเรียนควรปรับเปลี่ยนวิธีการคัดกรองจากเดิมที่เน้นการพิจารณาเอกสาร มาเป็นการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านเชิงรุก อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ครูได้เห็นสภาพความเป็นอยู่และปัญหาที่แท้จริงของนักเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การช่วยเหลือที่ตรงจุด

การบริหารจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดแนวปฏิบัติที่เอื้อต่อเด็กยากจน เช่น การผ่อนปรนกฎระเบียบเรื่องเครื่องแต่งกาย การอนุญาตให้นักเรียนนำอาหารกลางวันกลับบ้านเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รวมถึงการจัดหาอุปกรณ์การเรียนให้เพียงพอต่อความต้องการ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายแฝงทางการศึกษาของครัวเรือนแรงงานในเขตนิคมอุตสาหกรรม เพื่อให้เห็นภาพรวมและขนาดของปัญหาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ควรศึกษาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถานประกอบการในพื้นที่ (นิคมอุตสาหกรรม) ในการสนับสนุนทุนการศึกษาและการฝึกทักษะอาชีพให้กับนักเรียนยากจน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *แผนยุทธศาสตร์และมาตรการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2564). *รายงานประจำปี 2563 สร้างโอกาส สู้ความเสมอภาค*. กรุงเทพมหานคร: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://www.eef.or.th/>
- ณัชชา มหุญญานนท์. (2567). การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศไทย เวียดนาม อินโดนีเซีย และนิวซีแลนด์. *e-Journal of Education Studies, Burapha University*, 6(4), 66-85.
- ณัฐพงศ์ บุญเหลือ. (2568). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชา PAD 6501 การคลังสาธารณะและงบประมาณแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และภิญญา อนุพันธ์. (2564). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์*, 3(2), 63-68.
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์. (2568). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชา PAD 6401 การกำหนดและการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ปะการัง ชื่นจิตร. (2568). *เอกสารประกอบการสอน PAD 7302 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*.
กรุงเทพมหานคร: โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
หน้า 1-90.
- รัฐศิริพันธ์ วังกานนท์, (2568). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชา PAD 6202 การบริหารเชิงกลยุทธ์*.
กรุงเทพมหานคร: โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- วีณา พึ่งวิวัฒน์นิกุล. (2568). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชา PAD 6401 การกำหนดและการ
วิเคราะห์นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะ
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศุภัทธา อำนวยสวัสดิ์. (2568). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชา PAD 7402 การนำนโยบายไป
ปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย*. กรุงเทพมหานคร: โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมพงษ์ จิตระดับ และคณะ. (2562). *การพัฒนาแบบกลไกและมาตรการการแก้ปัญหาเด็กนอกระบบ
การศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.).
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความ
ยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2564*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- หัตถ์ อับดุลมายิส. (2559). *ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษารายจังหวัดในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์
เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Becker, G. S. (1993). *Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to
education* (3rd ed.). Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Lewis, O. (1966). The culture of poverty. *Scientific American*, 215(4), 19–25.
- Stewart, T. A. (1997). *Intellectual capital: The new wealth of organizations*. New York: Doubleday.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11. (2568). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ธันวาคม, 17.